

“TUZAĞA DÜŞMÜŞ BİR KUŞ GİBİ”: AMARNA ÇAĞI’NDA BÖLGESEL ÇATIŞMALAR, PARALI ASKERLER VE VEKÂLET SAVAŞLARI

Sevgi DÖNMEZ*

Özet

M.Ö. 14. yüzyılda Suriye ve Filistin, döneme özgü askeri, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel dinamikler üzerinden şekillenmiştir. Amarna Çağı olarak adlandırılan dönemde, bölgedeki önemli ticaret merkezleri ve küçük politik yapılar arasındaki çıkar çatışmaları, büyük politik güçlerin bu bölgedeki hâkimiyet alanlarının genişlemesi veya daralmasında önemli ölçüde etkili olmuştur. Suriye ve Filistin Bölgesi’nde yer alan kentlerin askeri anlamda yetersizliği, bölgede bulunan göçebe ve yağmacı grupların hareket alanlarını genişletmiştir. Göçebe ve yağmacı grupların ormanlık ve dağlık alanlarda, coğrafyanın da sunduğu imkânlarla gerçekleştirdikleri küçük gruplar halindeki saldırılar karşısında, bu güçlere karşı etkili bir mücadele verilememiştir. Yağmacı ve göçebe gruplar, bölgede yer alan ve askeri savunma anlamında yetersiz küçük politik merkezler ile bölgede ekonomik ve askeri çıkarları bulunan büyük politik güçler, Mitanni, Hitit ve Mısır tarafından kendi aralarındaki mücadelelerde paralı asker olarak kullanılmışlardır. Bu çalışmada, Amarna Çağı’nda, doğası gereği çok çabuk siyasi kamp değiştiren göçebe ve yağmacı grupların politik anlamda yükselişinde etkili olan vekâlet savaşları, bölgesel çatışmalar ve çıkar ilişkileri tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Paralı Askerler, Vekâlet Savaşları, Bölgesel Çatışmalar, Amarna Çağı, Suriye ve Filistin*

Abstract

“Like a Bird in a Trap”: Regional Conflicts, Mercenaries and Proxy Wars in the Amarna Age

14th century BC Syria and Palestine was shaped by particular military, political, economic, social and cultural dynamics. This era, also called the Amarna Age, the conflicts of interest between important trade centres in the region and small political structures were significant factors explaining the changes in great power zones of control and influence. Cities in Syria and Palestine had limited military capabilities, resulting in the expansion of mobility and activity on the part of nomads and marauders in the region. They lacked effective measures against the offensives of small nomad and marauder groups who used the advantages of geography, especially forests and mountainous terrain. Nomads and marauders were also utilized as mercenaries by lesser polities

* Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Malatya.
E-Posta: sevgi.donmez@inonu.edu.tr. ORCID: 0000-0002-0597-6585
(Makale Gönderim Tarihi: 26.03.2019 - Makale Kabul Tarihi: 28.10.2019)

lacking in military defence as well as by great powers with military interests, that is Mitanni, Hittite and Egypt, during periods of conflict. Proxy wars, regional conflicts and relationships based on mutual interests of the quickly turning nomad and vagabond groups which facilitated their rise in political power in regards to nature of the zone in Amarna Age will be discussed in this study.

Keywords: *Mercenaries, Proxy Wars, Regional Conflicts, Amarna Age, Syria and Palestine*

Giriş

M.Ö. 2. binyılın ikinci yarısından itibaren Doğu Akdeniz’de, Suriye ve Filistin’in iç kısımlarını da kapsayacak şekilde dağılan bölgede şekillenen sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik çevre, yabancı güçlerin müdahalelerine açık bir şekilde, siyasi, askeri, politik ve ticari olmak üzere çok yönlü ilişkiler dinamiğinin ortaya çıkardığı ekonomik ve sosyal gelişmelerin etkisiyle şekillenmiştir.¹ Bölgede kurulan küçük politik yapıların varlığını korumak için geliştirdiği ittifaklar ya da bağılıkların yörüngesinin hızlı değişimi, büyük güçlerin etki alanlarının genişlemesi ya da daralmasıyla sonuçlanmıştır.²

Kara ve deniz yoluyla Mısır, Mezopotamya, Anadolu, Kıbrıs, Ege ve Orta Akdeniz dünyasıyla bağlantı kurulabilen bir sahayı oluşturan Suriye ve Filistin bölgesi, lüks mallar, tarım ürünleri ve hammadde türündeki çeşitli mallar, vergi ya da savaş ganimeti olarak işlev gören ürünlerin çıkış yerlerinden çok uzakta bulunan merkezlere taşınmalarına aracılık etmiştir.³ Doğu Akdeniz’de, İskenderun Körfezi’nden Gazze’ye kadar olan sahayı kapsayan alanda, kuzeyden güneye doğru boylu boyunca uzanan bir graben hâkimdir. Bu graben Asi Vadisi, Beka Ovası, Ürdün Vadisi, Ölüdeniz ve güneyde Wadi el-Arabah’ı kapsamaktadır. Bu jeolojik oluşumu batıda ve doğuda yüksek sıradağlar çevreler. Doğu ve batıya ulaşımı sağlayan çeşitli geçitler bulunmasına rağmen, bu bölgede genel anlamda ulaşım, kuzey güney yönünde sağlanmaktadır.⁴ M.Ö. 2. binyıldan itibaren “dünya ticaretinin borsası” kabul edilen Kuzey Suriye’de kara ticareti yolu, Fırat Nehri boyunca, Emar ve Mari üzerinden güneydoğuya doğru Babil’e, güneybatı boyunca da Halep, Katna, Hazor şehirleri üzerinden Lübnan ve Filistin’e ulaşmaktaydı.⁵ Ayrıca Orta Suriye’de Tadmır, Palmyra ve Katna üzerinden Kadeş’e uzanan kara ticaret yolu vasıtasıyla Mısır’a kervan ticareti yapılabilirdi.⁶ Fırat Havzası’nı takip eden ticaret yolu Emar, Ugarit ve Kargamış üzerinden Anadolu’ya

¹ Matthäus 2006, s. 335; Pfoh 2016, s. 13.

² Bryce 2003, s. 1-5.

³ Knapp 1986; Genz 2006, s. 375-381; Mynářová 2012a, s. 63-64; Dönmez 2013, s. 99-105; Pfoh 2016, s. 67.

⁴ Genz 2006, s. 375; Gestoso-Singer 2016, s. 253.

⁵ Kinal 1967, s. 200; Heltzer 1977, s. 206-207; Malamat 1983, s. 169-172.

⁶ Klengel 1969, s. 11 vd.

ulaşmaktaydı.⁷ Kara ticaret yolları, deniz ticareti için merkez kabul edilen liman kentlerinin ihtiyaç duyduğu malların dolaşımı açısından önemli olmuştur. Bu nedenle bölgeler arası politika, karmaşık bir tampon bölge olan Levant koridorunu ele geçirme ve koruma mücadelesi üzerine odaklanmıştır (Harita I).⁸

Harita I: M.Ö. II. binyılda Suriye ve Filistin (Bryce 2014, s. 12, Map 2).

⁷ Heltzer 1977, s. 206-207.

⁸ Gestoso-Singer 2017, s. 143.

M.Ö. 14. yüzyıla tarihlenen Amarna mektupları, Mısır firavunları III. Amenhotep (M.Ö. 1390-1353) ve IV. Amenhotep/Akhenaton (M.Ö. 1353-1336) ile Güneybatı Asya'daki büyük güçler Hitit, Mitanni,⁹ Babil, Asur ve Suriye-Filistin Bölgesi'ndeki pek çok küçük kent krallıkları arasındaki yazışmaları içermektedir.¹⁰ Amarna mektuplarının çoğu çevresel Akadca olarak tanımlanan bir dilde yazılmış olup, Mısır ile büyük güçler arasında gerçekleştirilen diplomatik faaliyetlerin yanı sıra özellikle Suriye ve Filistin Bölgesi'nde yaşanan bölgesel çatışmalar, kentlerin ekonomik ve politik faaliyetleri konusunda önemli bilgiler içermektedir.¹¹

Suriye ve Filistin'den gönderilen Amarna mektuplarının içeriğine bakıldığında, Amarna Çağı'nda ticaretle zenginleşen kentlerin, bölgesel çatışmalar, yağmacı gruplar ve büyük güçlerin tehditleri altında olduğu anlaşılmaktadır.¹² Amarna Çağı'nda Mısır, muhtemelen şehirleri kendine bağımlı kılma ve isyanları kontrol altına alabilme amacıyla, arkeolojik bulgularla da desteklenen Suriye ve Filistin kentlerinin çoğunda savunma yapılarının zayıf kalmasını göz ardı etmiştir. M.Ö. 14 ve 13. yüzyılda, özellikle Filistin Bölgesi'nde, Aşdod, Kabri, Hazor, Tell Bira, Tell Lachish, Tell Megiddo, Eriha kentlerinin yerleşim sınırlarının daraldığını gösteren arkeolojik bulgular mevcuttur.¹³ Zira Suriye ve Filistin'de savunma güçleri ve yapıları konusunda çoğu zayıf kentlerin yağmacı gruplar karşısında Mısır'dan sık sık askeri yardım talebi, Amarna mektuplarının önemli bir kısmını oluşturmaktadır.¹⁴ Mısır'ın emperyal kontrol amaçlı yürüttüğü askeri anlamda bağımlı kılma politikası nedeniyle kentler, nüfus alanı içerisindeki köyleri koruma konusunda oldukça yetersiz kalmışlardır. Gerek güvenliğin yetersizliği, gerekse ticaretle zenginleşen kentlerin çekiciliği nedeniyle köylerin büyük bir kısmı terk edilmiş, nüfusun çoğu kıyıda kentlerde yoğunlaşmıştır.¹⁵ Büyük politik güçlerin, kontrolü altında bulunan kentlerde, saray yönetimine dayalı politik ve askeri organizasyon, limanlar, savaş arabaları, toprakların ele geçirilmesi gibi bazı özellikli alanlar üzerine yoğunlaşmış olduğundan, şehirler ve özellikle köyler kendilerini savunma konusunda yetersiz kalıyorlardı.¹⁶

⁹ Mitanni kelimesi, çivi yazılı metin transliterasyonunda, farklı yerlerde iki "t" ile geçmekte olup, Mittani diye de yazılmaktadır. Bkz. EA 17-29.

¹⁰ Campbell 1960, s. 2-4; Spalinger 2005, s. xvi.

¹¹ İzre'el 1995, s. 2412; Mynářová 2005.

¹² Campbell 1960, s. 8-22; Goren vd. 2002, s. 196-203.

¹³ Gonen 1984, s. 63-70.

¹⁴ Pfoh 2016, s. 19.

¹⁵ Pfoh 2016, s. 19-20.

¹⁶ Liverani 2001, s. 57; Liverani 2014, s. 337.

Amarna Çağı'nda zaman zaman şiddetli, çoğu zaman düşük yoğunluklu bölgesel çatışmaların hüküm sürdüğü Suriye ve Filistin'de, mevcut ekonomik ve politik düzenin dışında kalan gruplar, hayatta kalabilmek için yağmaya ve göçebelige dayalı bir ekonomik model üzerinde varlıklarını sürdürmüşlerdir.¹⁷ Otoritenin dışında kalan bu gruplar, zor coğrafi koşullar karşısında hareket alanları ve kabiliyetlerini geliştirmek zorunda kalıyorlardı. Yağmacı gruplar ve göçebeler her ne kadar otoritenin dışında kalsa da askeri seferler ve ticaret sırasında onların kılavuzluğuna ihtiyaç duyuluyor,¹⁸ çoğu zaman savaşlarda paralı asker olarak yer alıyorlardı.¹⁹ Bu çalışmada, Amarna Çağı'nda Suriye ve Filistin Bölgesi'nde, büyük politik güçlerin askeri seferleri ve yürüttükleri politikaların etkileri, otoritenin dışında kalan yağmacı ve göçebe Hapiru ve Sutu gruplarının ekonomik ve politik gelişmeler karşısındaki tutumu, bölgesel çatışmalardaki rolü ve vekâlet savaşları yoluyla bu grupların büyük bir askeri ve siyasi güç haline gelmesi ele alınacaktır.

Suriye ve Filistin'de Emperyal Güçler: Değişen Politik Kamplar ve Bölgesel Çatışmalar

Suriye ve Filistin tarihi açısından oldukça hareketli bir dönem olan Amarna Çağı ile ilgili önemli bilgilerin çoğu Amarna arşivinden gelmiş olsa da daha sonradan Boğazköy, Nuzi, Alalah, Ugarit ve Emar'da ele geçen arşiv belgeleri, dönemin büyük güçleri olan Mısır, Hitit ve Mitanni'nin bölgede yürüttüğü askeri ve politik uygulamalar konusunda önemli bilgiler içermektedir.²⁰ Amarna Çağı'nda Suriye ve Filistin'deki politik ve ekonomik gelişmelerin arka planını oluşturan tarihsel süreç, Anadolu'da siyasi otoritesini büyük ölçüde tamamlayan Hitit Krallığı'nın bölgeye yaptığı seferlerin siyasi sonuçları ile yakından ilişkilidir. M.Ö. 17. yüzyılda Hitit kralları I. Hattuşili ve I. Murşili'nin yürüttükleri doğu politikaları, muhtemelen Suriye ve Mezopotamya'ya uzanan ticaret yolları üzerindeki kent devletlerinin zayıflamasına neden olmuştur. Örneğin, bölgedeki politik gelişmelere ilişkin önemli yazılı belgeler sunan Alalah kazılarında, Alalah VII (M.Ö. 1700-1650) ve Alalah IV (M.Ö. 1550-1450) tabakalarında, bu döneme ilişkin herhangi bir yazılı materyalin ele geçmemesi, bölgedeki kent devletlerinin politik durumu ile ilişkili olmalıdır. M.Ö. 16. yüzyılda Hititlerin ve Asur'un içine düştüğü siyasi kriz döneminde, Doğu Anadolu ve Kuzey Suriye'de oluşan siyasi istikrarsızlık ve otorite boşluğu, Hurri kökenli bir kavim olan Mitanni Krallığı'nın, bölgeyi

¹⁷ Bryce 2003, s. 137.

¹⁸ Liverani 2001, s. 73.

¹⁹ Ringheim 2018, s. 31-35.

²⁰ Pfoh 2016, s. 30-34; Kinal 1943, s. 99-100.

kontrol etmek ve ekonomilerini yönetmek amacıyla etkili bir sistemi uygulamak için muhtemelen, zaman kazanmalarına neden olmuş olmalıdır.²¹ M.Ö. 15. yüzyılda Barattarna yönetimi altındaki Mitanni Krallığı'nın sınırları Suriye'de Kargamış, Niya, Ugarit, Alalah, Halep, Tunip, Nuhaşşe, Emar ve Kadeş, Kilikya'da Kizzuwatna, Orta Fırat'ta Hana ve Yukarı Mezopotamya'da Waşşukanni'yi içine alacak şekilde genişlemiştir.²² Mitanni Kralı Barattarna'nın Suriye'de ve Anadolu'da ilerleyişi ve gücünü pekiştirme süreci, Mısır Firavunu I. Tutmosis'in Suriye seferleri, Hitit kralları I. Tuthaliya ve II. Hattuşili'nin Kizzuwatna bölgesine yaptığı saldırılarla durdurulmuştur. Bu dönemde Suriye ve Filistin üzerindeki Mitanni ve Mısır çatışması, Orta Fırat ve Akdeniz kıyıları arasında sürmüştür.²³ M.Ö. 15. yüzyılın ikinci yarısında, I. Tutmosis ve Barattarna yönetiminden iki nesil sonra, Mitanni Kralı Şauştatar ve Mısır Firavunu III. Tutmosis zamanında, Mısır'ın Suriye'deki hâkimiyeti Akdeniz kıyısı boyunca Ugarit'e ve Asi Vadisi'nde Kadeş'e kadar uzanmıştır. Mitanni ise Orta ve Kuzey Suriye'de hâkimiyetini devam ettirmekteydi. M.Ö. 14. yüzyılda, Şauştatar Döneminde, Alalah'ın güneyinde yer alan Suriye topraklarını nüfuzu altında bulunduran, Asi Irmağı üzerindeki Kadeş ile yapılan muhtemel ittifak anlaşması ile Mısır ve Mitanni'nin hâkimiyet sınırları belirlenmişti. Mısır ve Mitanni arasında düşmanlık ve çatışma temelinde gelişen ilişkiler bir yüz yıl kadar devam etmiş, daha sonra bu ilişkilerin yörüngesi siyasi evlilikler, diplomatik hediyeleşme, elçiler ve mektuplaşmalarla farklı bir boyuta taşınmıştır.²⁴ Bu gelişme, muhtemelen bölgede askeri çatışmaların yol açtığı istikrarsız ortam ve güvensizlik nedeniyle birbirlerini besleyen kara ve deniz ticaretinde önemli oranda gerilemeye neden olmuştur. Akdeniz'e ulaşan kara ticaret yollarını elinde bulunduran Mitanni ile deniz ticareti açısından son derece önemli Akdeniz kıyı kentlerini elinde bulunduran Mısır, bir bakıma ekonomik açıdan son derece önemli olan çatışmasızlık kararını almak zorunda kalmışlardır. Zira her iki krallık açısından da ekonomik anlamda, ticaret merkezleri, ticaret yolları, liman kentlerinin güvenliği ve buralarda otoritenin konsolide edilmesi büyük önem taşımaktaydı.

M.Ö. 14. yüzyılın ortalarında Hitit Krallığı Anadolu'da büyük ölçüde siyasi otoritesini sağladıktan sonra, Suriye ve Filistin merkezli Akdeniz ticaretinden pay almak ve doğuya uzanan askeri ve ticari yolları kontrol altında bulundurmaya amacıyla, I. Şuppiluliuma Döneminde bölgeye seferler düzenlenmiştir.²⁵ I.Şuppiluliuma'nın I. Suriye Seferi, Akhenaton yönetiminin 5.

²¹ Liverani 2014, s. 290-291.

²² Pfoh 2016, s. 15.

²³ Bryce 2014, s. 31-32; Pfoh 2016, s. 16.

²⁴ Liverani 2014, s. 291-292; Bryce 2014, s. 38.

²⁵ Pfoh 2016, s. 15.

veya 6. yılında başlamış ve yaklaşık olarak 6 yıl sürmüştür.²⁶ Fakat I. Suriye Seferi'nden daha önce I. Suppiluliuma'nın bölgeye sefer düzenlediğine dair bilgiler Amarna arşivinden gelmektedir.²⁷ Mitanni Kralı Tuşratta, III. Amenhotep'e gönderdiği mektupta (EA 17: 23-38) Hititlerden ele geçirdiği savaş ganimetlerini firavuna hediye olarak gönderdiğinden bahsetmektedir. Bu mektuptan anlaşıldığı kadarıyla bu süreçte, Mısır, Hitit saldırısı karşısında Mitanni'ye herhangi bir askeri yardımda bulunmamıştır.²⁸ Zira I. Şuppiluliuma da III. Amenhotep ve Akhenaton Döneminde Mısır ile direkt bir çatışmadan kaçınmış, Hitit otoritesi altındaki bölgelerin güneydoğusunda yer alan topraklarda, öncelikli engel olan Mitanni ile mücadeleye yoğunlaşmıştır.²⁹ İkinci Hitit saldırısı ya da I. Şuppiluliuma'nın I. Suriye Seferi ani ve sarsıcı olmuştur. Hitit Kralı, Kizzuwatna yerine, kuzeyde Fırat'ı geçerek, İşuwa Krallığı üzerinden doğruca Mitanni'nin kalbi olan Waşşukanni'ye doğru ilerlemiştir. Tuşratta bu ani ve beklenmedik saldırı karşısında Hititlerle savaşmaktan kaçınmış ve başkentte kalmıştır. Bu durum Mitanni'nin vasalları üzerindeki hâkimiyetini kaybetmeye başlamasına neden olmuştur.³⁰ Zira I. Şuppiluliuma Dönemi hakkında bilgi veren II. Murşili yıllıklarında, Mitanni'nin vasallarını "*bir yıl içinde*" yendiğinden bahsedilmektedir (CTH 51.1: A, Öy. 45-46).³¹ Fakat son dönemde yapılan çalışmalarda I. Suriye Seferi'nin bir yıldan daha uzun sürdüğü anlaşılmaktadır.³²

I. Suriye Seferi boyunca Hititler, Halep'i ele geçirir. Ugarit Kralı II. Niqmaddu, Mısır yanlısı Mukiş, Niya ve Nuhaşşe kentlerinin düşmanca tavırları karşısında, Hititlerin desteğini sağlamak için I. Şuppiluliuma ile anlaşma yaparak, Hitit Kralı'na bağlılığını bildirir.³³ Hititler Niya, Mukiş ve Nuhaşşe saldırılarına karşı Ugarit'e askeri yardımda bulunur ve Mukiş'i ele geçirir. Hititler, Mısır yanlısı olan diğer kentleri başarılı diplomatik girişimler ve askeri saldırılarla kendi tarafına çekmeyi başarır. Hititler taht kavgası içerisinde bulunan Niya kentinin siyasi krizinden faydalanarak, Hitit yanlısı Takuwa'yı yönetici olarak tanır. Niya'nın Mısır yanlısı yöneticisi Akit-Teşup, Arahti kentine sığınır. Bunun üzerine I. Şuppiluliuma, Arahti kentini ele geçirir ve Akit-Teşup ile birlikte Arahti kentinin yöneticisini esir olarak Hatti'ye gönderir. İlk seferde I. Şuppiluliuma'nın ilerleyişi Kadeş'e kadar sürer. Bu seferin

²⁶ Kitchen 1962, s. 23-24; Cordani 2013, s. 45; Liverani 2014, s. 304.

²⁷ Kitchen 1962, s. 25.

²⁸ Altman 2003, s. 350-351; Rainey 2015, s. 137.

²⁹ Bryce 2005, s. 158.

³⁰ Liverani 2014, s. 293.

³¹ Cordani 2013, s. 44; Bryce 1989, s. 24.

³² Cordani 2013, s. 43-44.

³³ Kitchen 1962, s. 42; Beckman 1996, s. 30-31.

sonunda Kadeş, Ugarit ve Amurru kentleri Hitit vasalı olur.³⁴ I. Suriye Seferi boyunca Mitanni Kralı Tuşratta, Hitit saldırıları karşısında Suriye üzerindeki kontrolünü kaybeder. Muhtemelen taht kavgası nedeniyle öldürülen Tuşratta'nın yerine tahta, Hititlerin de desteği ile II. Artatama geçer.³⁵ Son olarak I. Şuppiluliuma, bölgede, askeri gücünü konsolide etmek ve Mitanni saldırılarını engellemek için Kargamış'ı kuşatır ve burayı ele geçirir. Kargamış'ın ele geçirilmesi, Fırat Havzası boyunca Suriye'ye ulaşan askeri ve ticari yolların kontrolünü sağlamaları açısından Hititler için son derece önemli olmuştur.³⁶ Amarna Çağı'nda Suriye ve Filistin'den Mısır'a gönderilen mektuplarda, I. Şuppiluliuma'nın Suriye seferleri konusunda ayrıntılı bilgiye ulaşamamasının nedenleri arasında muhtemelen bu kentlerin coğrafi anlamda Mısır'a yakın konumları ve Mısır ile politik ilişkileri etkili olmuş olmalıdır.

Suriye ve Filistin'de yer alan kentler, büyük politik güçlerin baskısı karşısında denge politikası yürütmek zorunda kalmışlardır. Kapılarına dayanan düşmanın yaratacağı yıkımı geçici olarak bertaraf etmeyi amaçlayan kentler, Akdeniz ticaretinde önemli bir hegemonik güç olan Mısır'ın etkisi altındaki diğer Akdeniz kentleri ile de ticari ilişkiyi tamamen koparmamaya çalışmaktaydı. Nitekim I. Şuppiluliuma'nın Suriye üzerindeki ilk seferinde ele geçirdiği kentler arasında Niya ve Nuhaşşe'nin sonradan Mısır'a bağlılığı Qatna'nın yöneticisi Akizzi tarafından teyit edilmektedir.³⁷ Akizzi, Akhenaton'a yazdığı mektupta (EA 53), Niya, Nuhaşşe, Sinzar ve Tunanab kentlerinin Mısır'a bağlı olduğunu bildirmekte, Kadeş yöneticisi Aitakama'nın Hitit lehine yürüttüğü diplomatik faaliyetlerle Suriye ve Filistin Bölgesi'nde Mısır karşıtı bir koalisyon kurma çabasına değinmektedir.³⁸ Nuhaşşe yöneticisi Addunirari, Mısır firavunu Akhenaton'a gönderdiği mektupta (EA 51), Hitit Kralı'nın kendisine gönderdiği mektubu ve önerdiği anlaşmayı reddettiğinden bahsetmektedir. Addunirari'nin Mısır'a bağlılığını bildirdiği bu mektupta, Mısır'dan aynı yıl içinde askeri yardım ve sadakatinin onayı için bir danışman talep edilmektedir.³⁹ Kadeş yöneticisi Aitakama'nın Hitit yanlısı koalisyon arama çabalarına bakılırsa bu mektuplar, I. Şuppiluliuma'nın I. Suriye Seferi'nden sonra yazılmış olmalıdır. Aitakama'nın Hititlerle birlikte hareket ettiğini bildiren Amarna mektuplarından bazılarında (EA 174, 175, 176), Aitakama'nın Hitit yanlısı politikaları, "*Biz Kral'ın şehri Amqu'dayız. Kadeş*

³⁴ Kitchen 1962, s. 43-44; Liverani 2014, s. 304.

³⁵ Liverani 2001, s. 43; Liverani 2014, s. 304.

³⁶ Liverani 2001, s. 48; Liverani 2014, s. 304.

³⁷ Cordani 2013, s. 58.

³⁸ Hititçe metinlerde Aitakama ismi, Amarna mektuplarında, Aitukama olarak geçmektedir.

Moran 1992, s. 125-126; Rainey 2015, s. 390-395.

³⁹ Moran 1992, s. 122; Rainey 2015, s. 384-385.

yöneticisi Aitakama, *Hatti birliklerine yardım etti ve güneşim kralın şehrini ateşe verdi*" diye belirtilmektedir.⁴⁰ Aitakama'nın, I. Suriye Seferi sonrasında, Hitit yanlısı koalisyonla, Amurruların lideri Aziru'nun da dâhil olduğunu Tire yöneticisi Abimilki'nin Akhenaton'a gönderdiği bölgeyle ilgili rapordan (EA 151: 59-70) anlamaktayız. Bu süreçte Aitakama, Hitit birlikleri ile koordineli çalışmaktaydı (EA 53-54, 174-176).⁴¹ Aitakama, gücünü konsolide etmek ve komşu kentler üzerinde nüfuzunu artırmak amacıyla ikili politikalarını sürdürmüştür. Aitakama'nın ikili politikalarına dair bir diğer Amarna mektubunda (EA 189), Kadeş yöneticisi Aitakama, Mısır'a bağlılığını bildirmekte ve Şam yöneticisi Biryawaza'nın kendisine karşı yürüttüğü saldırgan politikalarından bahsetmektedir.⁴² Aitakama'nın ikili politikalarını yansıtan mektuplardan ve Şam yöneticisi Biryawaza'nın mektuplarından (EA 195: 24-32, EA 197), yağmacı grupların ve paralı askerlerin bölgesel çatışmalarda kullanıldığını da öğrenmekteyiz.⁴³

Şüphesiz ki I. Şuppiluliuma'nın bölgedeki askeri faaliyetleri neticesinde Hititlerin bölgede yarattığı etki, kentler arasındaki egemenlik mücadelesini ileri boyutlara taşımış, askeri anlamda gücü kırılan kentler, daha savunmasız bir pozisyona düşmüştür. Amarna Çağı'nda, çok kaygan bir politik zemin üzerinde, vasal devletlerin kurduğu koalisyonlar içerisinde hangi kentlerin yer aldığını belirlemek oldukça güçtür. Kurulan ittifakların bölgesel çıkarlar ve ticaret yollarının güvenliğinin sağlanmaması gibi nedenlerle çok çabuk değiştiği görülmektedir.⁴⁴ Bu durum mevcut politik düzenin dışında kalan grupların güçlenmesine ve kendilerine daha geniş bir hareket alanı oluşturmalarına neden olmuştur.

Asilerin Yükselişi: Göçebeler, Yağmacı Gruplar ve Paralı Askerler

Geç Bronz Çağı'nda sosyo-ekonomik ve politik organizasyon, eşit politik güçlerin birbirleriyle ve büyük politik güçlerle, büyük politik güçlerin ise kendi aralarında ve küçük politik yapılarla olan ilişkisi üzerinden şekillenmekteydi. Bu ilişki biçimi içerisinde küçük krallıklar ile büyük krallıklar arasındaki ilişki "*hizmetkâr*" ya da "*oğul*" olarak tanımlanmaktaydı.⁴⁵ Amarna mektuplarında küçük krallıklar, Mısır firavunu ile olan yazışmalarında, firavuna, "*bütün ülkelerin kralı*" "*bütün ülkelerin güneşi*" "*savaşın kralı*" "*babam*" "*tanrım*" "*güneşim*" "*güneşin oğlu*" "*hayatımın nefesi*" "*hizmetkârınım*" gibi terimlerle

⁴⁰ Moran 1992, s. 260-261; Rainey 2015, s. 844-849.

⁴¹ Kitchen 1962, s. 45.

⁴² Rainey 2015, s. 883.

⁴³ Moran 1992, s. 273-275.

⁴⁴ Pryke 2015, s. 41.

⁴⁵ Pfoh 2016, s. 67-68.

hitap etmekteydi.⁴⁶ Amarna Çağı'nda Suriye ve Filistin'deki küçük krallıklar büyük krallıkların sarayına tribüt ve hediye olarak altın, gümüş, bakır, bronz, cam, sedir, ahşap, koyun, sığır, tahıl, şarap, yağ, köle, değerli kumaşlar ve imal edilmiş çeşitli ürünler göndermekteydi.⁴⁷ Küçük ve büyük krallıkların sarayında, hediye, haraç ve ganimet üzerinden şekillenen ekonomik düzende, lüks mallar, özellikle uzun mesafe ticarete bozulmadan işlev görecektir değişim aracı değeri olan mallar öne çıkmaktaydı.⁴⁸ Büyük krallıklar, kendilerine bağlı krallıklar üzerinde denetimi sağlayabilmek için askeri ve sivil memurlarını belli merkezler üzerinde bulundurmakta, bu şekilde ticaret yollarının güvenliği ve ekonomik organizasyonun sürekliliği sağlanmaktaydı.⁴⁹ Ticaretle zenginleşen Suriye ve Filistin kentlerinin askeri anlamda yetersizliği karşısında, bağlı buldukları büyük krallıklar, bu kentlerin maruz kalabileceği herhangi bir saldırı durumunda, çeşitli merkezlere askeri garnizonlar kurup, birliklerini hazır bulundurmaktaydı.⁵⁰ III. Tutmosis zamanında, Nahr el-Kebir'in iki tarafında yer alan Ullaza ve Sumur'da müstahkem kaleler kurulmuş, Asi Nehri üzerindeki Tunip ve Kadeş savunma merkezi olarak konsolide edilmiştir.⁵¹ Geç Bronz Çağı'nda Mısır, Filistin'de kontrolü sağlamak için Bet Şean, Kumidi, Gazze ve Yafa'da da askeri ve idari yönetim merkezleri kurmuştur. Mısır'ın kontrolü altındaki kıyı kentlerine tahıl desteği Yarimuta olarak adlandırılan iç bölgelerden sağlanmaktaydı.⁵² Bunların yanı sıra Biblos (Gubla), askeri anlamda Mısır'ın sürekli destek verdiği önemli bir ticaret merkezidir.⁵³ Geç Bronz Çağı'nda Mısır'ın Suriye ve Filistin kentleri üzerindeki kontrolü esnek ve her an değişebilir bir karakter taşımaktaydı.⁵⁴ Amarna Çağı'nda Mısır'ın, Suriye ve Filistin'de kendine bağlı bulunan kentlere, askeri yardımı konusunda bir zayıflama olduğunu, kentlerin büyük politik güçlerin ve yağmacı grupların saldırısı karşısında zayıf düştüğünü, Biblos yöneticisi Rib-Hadda'nın Mısır firavunları III. Amenhotep ve Akhenaton'a yazdıkları şikâyet mektuplarından öğrenmekteyiz.⁵⁵ Rib-Hadda, Mısır Firavunu III. Amenhotep'e yazdığı mektupta (EA 81: 48-51) "*Önceden Sumur'da güçlü komiserler vardı ve orada bizimle bir garnizon birliği vardı. Ben kendim ne yapabilirim?*" diye askeri anlamda yağmacı gruplar karşısında yalnız bırakıldığını ve yetersiz kaldığını

⁴⁶ Mynářová 2012b, s. 551; Moran 1992, s. 117-123; EA 45-52.

⁴⁷ Na'aman 1981, s. 174-185; Liverani 2014, s. 286.

⁴⁸ Feldman 2006, s. 5-22; Dönmez 2014, s. 62-74.

⁴⁹ Beckman 1992, s. 46-49; Beckman 1995, s.26-32.

⁵⁰ Campbell 1960, s. 21-22; Beckman 1992, s. 45-46; Mynářová 2014; s. 11-12.

⁵¹ Singer 2011, s. 35.

⁵² Campbell 1960, s. 21; Liverani 2001, s. 95.

⁵³ Spalinger 2005, s. 135.

⁵⁴ Liverani 2001, s. 95.

⁵⁵ Pryke 2011.

belirtmektedir.⁵⁶ Bir başka mektupta (EA 117: 83-94), Rib-Hadda, Akhenaton'ın, kendini koruması talimatı karşısında, eskiden atalarının firavununun desteğini aldığını, onların bir askeri garnizona sahip olduklarını ve huzur içinde yaşadıklarını belirtmektedir. Bu nedenle Rib-Hadda, firavuna yazmaya devam ettiğini, böylece firavunun kendisine garnizon için askerler ve savaşçılar gönderebileceğini, tek başına kendisinin bir şey yapamayacağını belirtmektedir.⁵⁷

Amarna Çağı'nda, Suriye ve Filistin'deki kentlerin ve kentleri besleyen köy yerleşimlerinin güvensiz ortamı, I. Şuppiluliuma'nın Suriye Seferi sonrasında büyük ölçüde bozulan kentler arasındaki işbirliği, sosyo-ekonomik yapılanmanın büyük sarayları besleyecek nitelikte bir organizasyon içinde bulunması ve köylerin bu organizasyon şemasında zayıf düşmesi, göçebe toplulukların ve yağmacı grupların siyasi ve askeri alanda öne çıkmalarına neden olmuştur. Suriye ve Filistin'deki köylerin, büyük sarayları besleyen bir organizasyon şemasında yer aldığını Ugarit'te ele geçen birçok çivi yazılı belgeden öğrenmekteyiz. Akadca metinlerde URU-*âlu* olarak geçen 200'e yakın köy yerleşiminin Ugarit sarayına vergi olarak, çoğunlukla gümüş ve yerel ürünler olmak üzere tahıl, şarap, zeytinyağı, sığır, kumaş, metal kap ve gereçlerin yanı sıra asker ve işgücü desteği sunduğu bilinmektedir.⁵⁸ Bölgesel çatışmaların yarattığı tahribat, güvenlik sıkıntısı yaşayan köy sakinlerini, kente bağlı yaşam ile göçebeler arasında bir tercihe zorlamış olmalıdır. Nitekim Biblos'un yöneticisi Rib-Hadda, III. Amenhotep'e gönderdiği mektupta (EA 74), "*Benim topraklarım, çiftçilerin eksikliğinden dolayı kocasız bir kadın gibi. Benim tepelerde ve deniz kıyısında bütün şehirlerim Hapiru'ya katıldı*" der.⁵⁹

Göçebe toplulukların bağımsız ve sürekli hareket halindeki yaşam kültürü, onların belli bir sisteme ya da organizasyona angaje olmalarına engel teşkil etmiştir. Geç Bronz Çağı'nda saray otoritesinin dışında kalan iç çevrede, özellikle Suriye bozkırlarında, ormanlık ve tepelik bölgelerde, göçebe ve yağmacı gruplar, kıyı bölgelerde ise korsanlar oldukça faaldi.⁶⁰ Büyük politik güçler ve küçük krallıklar, coğrafyayı iyi tanımaları ve sürekli hareket halinde olmalarından dolayı hayatta kalabilme becerileri nedeniyle göçebe ve yağmacı grupları, paralı asker olarak ya da bölgeler arası ticarete kılavuz olarak kullanmaktaydı.⁶¹ Ormanlık ve dağlık araziye iyi kullanmaları ve küçük gruplar halinde gerçekleştirdikleri yağma sonrası izlerini çabuk kaybettirmeleri gibi

⁵⁶ Rainey 2015, s. 485.

⁵⁷ Rainey 2015, s. 623.

⁵⁸ Heltzer 1976, s. 9-47.

⁵⁹ Rainey 2015, s. 455.

⁶⁰ Vidal 2010, s. 95.

⁶¹ Postgate 1981, s. 54-55; Vidal 2010, s. 98-102.

nedenlerle bu gruplar üzerinde etkili bir askeri başarı elde etmek çok güçlü.⁶² Yağmacı ve göçebe gruplar, örgütsüz ve dağınık hareket etmekteydiler. Birbirlerinden farklı yağmacı gruplar ve korsanlar, Suriye ve Filistin'deki farklı kentlerle farklı çıkar ilişkileri geliştirmekteydi. Alalah metinlerinde, paralı asker olarak, bu grupların sayılarının azımsanmayacak derecede yüksek olduğu görülmektedir.⁶³ Yerleşik politik yapıların bu gruplarla geliştirdiği ilişki biçimi, onların tek bir politik düzlemde yer almasına engel oluyordu. Bu nedenle göçebe ve yağmacı gruplar, çıkarları doğrultusunda çok çabuk ittifak değiştirebiliyorlardı.

Geç Bronz Çağı'nda Suriye ve Filistin Bölgesi'nde etkili olan göçebe ve yağmacı gruplar karada ve deniz kıyısında oldukça faaldi. Karada Sutular,⁶⁴ Ummān-manda⁶⁵ ve Hapiru⁶⁶ savaşçıları, denizden Şerdanu adı verilen paralı askerler⁶⁷ ve korsan gruplar⁶⁸ bölgedeki zengin ticaret merkezlerine küçük gruplar halinde saldırılar gerçekleştiriyor, köyleri yağmalıyor ve bölgesel çatışmalarda paralı asker olarak yer alıyorlardı. Kimi zaman da bu gruplar, yaya olarak savaşma yeteneklerinden dolayı, şehir içi operasyonlarda kullanılıyorlardı. Amarna mektuplarında (EA 122: 31-39 ve EA 123) Mısırlı komiser Pahura'nın, Biblos'ta gerçekleştirdiği bir operasyonda, Sutu askerlerini kullanmış olduğuna dair bilgiler yer almaktadır. Operasyonda bir Şerdanu askeri öldürülmüş ve üç kişi yakalanıp Mısır'a götürülmüştür.⁶⁹ Bu gruplar genelde bağımsız hareket etmelerine rağmen bazı durumlarda kendi aralarında işbirliği yaptıkları bilinmektedir. Amarna Çağı'nda Sutu ve Hapiruların birlikte organize saldırılar yaptığına dair bir mektupta (EA 318), muhtemelen Filistin Bölgesi'ndeki bir şehirde yönetici olan Dagan-takala, Mısır firavununa "*Hapiru adamlarının, soyguncuların ve Sutuların elinden, güçlü düşmanlarımdan beni kurtar*" diye yalvarır.⁷⁰ Amarna Çağı'ndan sonraya tarihlenen, muhtemelen IV. Tuthaliya Dönemi'ne ait bir belgede (RS 17.286), Ugarit Kralı II. Ammiştamru, Amurru Kralı Şauşgamuwa tarafından yağmacı ve paralı askerlerden oluşan Ummān-manda arasındaki anlaşmazlığın çözüme yaklaştığı konusunda bilgilendirilmektedir. Ayrıca Şauşgamuwa'nın babası zamanında da Ummān-

⁶² Vidal 2010, s. 96-97.

⁶³ Van De Mieroop 2007, s. 50.

⁶⁴ Artzi 1968, s. 168; Heltzer 1981; Ringheim 2018, s. 35-36; Vidal 2010.

⁶⁵ Adalı 2011, s. 80-83; Singer 2011, s. 52.

⁶⁶ Greenberg 1955; Van De Mieroop 2007, s. 48-50; Waterhouse 2001; Ringheim 2018, s. 31-34.

⁶⁷ Heltzer 1999, s. 429; Rainey 2003, s. 195; Vidal 2008, s. 14; Vidal 2010, s. 100; Ringheim 2018, s. 46-58.

⁶⁸ Altman 1988, s. 233-234

⁶⁹ Moran 1992, s. 201-202.

⁷⁰ Fleming 2012, s. 42; Rainey 2015, s. 1191.

manda ile Ugarit arasında arabuluculuk yapıldığını öğrenmekteyiz.⁷¹ Aynı ordu içerisinde paralı asker olarak görev yapmış olmak, bu gruplar arasında muhtemel çıkar ilişkilerinin gelişmesine katkı sunuyor olmalıdır. Şam yöneticisi Biryawaza, Mısır Firavun'una yazdığı mektubunda (EA 195: 24-32) kendi süvarileri ve savaş arabaları yanında kendi Sutuları ve Hapiruları ile firavunun emrinde olduğunu belirtmektedir.⁷² Hapiru ve Sutular güçlü bir şeflik etrafında birleşip savaşmaya yatkın gruplardı. Fakat güçlü liderliğin eksikliği onların çok çabuk dağılmalarına neden olabiliyordu. Örneğin EA 169: 16-39'da yer alan bilgilere göre Sutular, Amurru Kralı Aziru'nun Mısır'da alıkonulması nedeniyle, onun yokluğunda, Amurru güçlerinden ayrılmaya başladılar.⁷³

Amarna Çağı'nda bölgesel çatışmalarda oldukça faal olan ve bölgenin tarihinde önemli değişikliklere yol açan en önemli göçebe ve yağmacı gruplar Hapirular ve Sutular olmuştur. Hapiru kelimesi, ilk defa III. Ur Dönemi metinlerinde SA.GAZ "katil" ile eşleştirilir ve Eski Babil Dönemi belgelerinde *ḥabbātu* "eşkiya" olarak geçmekte ve genelde otoritenin dışına çıkmış, asi, haydut, katil, herhangi bir sosyal bağı olmayan, evini terk etmiş, mülteci ve sürgün kişiler için kullanılmakta olup, kimi durumlarda bazı paralı askerleri ifade etmekteydi.⁷⁴ Hapirular, Sutu gruplarından farklı olarak herhangi bir etnik kabileyi temsil etmemektedir.⁷⁵ Alalah IV'de ele geçen Kral İdrimi'nin heykeli üzerindeki yazıtta, Hapiruların tek bir etnik gruptan oluşmadığına dair önemli bilgiler yer almaktadır. Yazıtta, İdrimi, politik bir sürgün olarak, güneye yolculuk etmiş, Sutu savaşçıları arasında çölü geçip, Filistin'de Ammiya Bölgesi'nde, kendisi gibi mülteci konumunda bulunan Halep, Mukış, Niya ve Nuhaşşeli Hapirulara katılmıştır. Hapiruların arasında yedi yıl kaldığını belirten İdrimi, bu grupların içinde şefliğini ilan etmiştir.⁷⁶ *Hapiru doğulmaz, Hapiru olunur*. Rib-Hadda'nın mektuplarında "*nenpušu ana* (SA.)GAZ.(MEŞ)" "*Hapiru'ya katılmak*" terimleri sıklıkla geçmektedir. Akadca "*nenpušu*" "*biri olmak*", "*bir şeye dönüşmek*" anlamında kullanılmaktadır.⁷⁷ Amarna mektuplarında "*başıboş köpek gibi*" tanımlanan (EA 67: 16-21) itaatsiz, yasadışı Hapirular, bugünkü Filistin, İsrail, Lübnan toprakları ile Ürdün ve Suriye'nin kıyı kesimlerinde dağınık gruplar halinde yaşamakta, köylere ve kentlere yağma saldırıları gerçekleştirip, kervanları soymaktaydılar.⁷⁸

⁷¹ Singer 2011, s. 52; Adalı ve Taş 2014, s. 15-16.

⁷² Rainey 2015, s. 897.

⁷³ Moran 1992, s. 256.

⁷⁴ Van De Mieroop 2007, s. 48-49; Rainey 2008, s. 51; Ringheim 2018, s. 31-32

⁷⁵ Rainey 2008, s. 52-53; Vidal 2010, s. 96.

⁷⁶ Greenstein ve Marcus 1976, s. 67.

⁷⁷ Moran 2003, s. 317.

⁷⁸ Waterhouse 2001, s. 32-40.

Akadca “*a-mur-ru-ú*” Sumerce “*ti-id-nu*” “*ti-da-nu-um*”, Eski Babil Döneminde Ur’da bulunan bir metinde “MAR.TU *su-ti-um*” kelimesi Heltzer tarafından Sutu ile eşitlenmiştir.⁷⁹ Sutular, Hapiru gruplarından farklı olarak, hem bir etnik kökeni hem de göçebeliği temsil eden gruptur. Eski Babil Döneminde İran’dan Suriye içlerine kadar yayılan Arami kökenli bu göçebe topluluklar, M.Ö. 2. binin ortalarına doğru Orta Fırat ve Habur Bölgesi’de etkin olup, buradan güneye doğru inmeye başlamışlardır.⁸⁰ Mezopotamya’da Orta Asur Döneminde Ahlamu olarak adlandırılan bu göçebe gruplar, kentli nüfustan farklı bir biçimde, mevsimsel olarak, hayvan sürülerini otlatmak için sürekli hareket halinde yaşamakta ve yıllık belli göç yollarını takip etmekteydiler. Şeflik olarak tanımlanan bir yapı içerisinde yer alan bu gruplar, hayvancılığa dayalı kırsal bir ekonomik organizasyon üzerinden yaşamlarını devam ettirmekteydiler.⁸¹ Amarna Çağı’nda Sutular, coğrafyayı iyi tanımlarından dolayı hem paralı asker olarak kullanılmış (EA 123, EA 195, EA 169) hem de bölgeler arası kervan ticaretinde kılavuz (EA 16: 37-42) olarak görev almışlardır.⁸² Sutular, düzenli ordulara karşı bölgesel çatışmalarda gerilla taktiğini uygulamakta, vur-kaç saldırıları ile coğrafyanın da verdiği imkânlar nedeniyle kolayca ormanlık alanlarda ya da dağlık alanlarda izlerini kaybettirmekteydiler.⁸³ Amarna Çağı’nda Sutular da Hapirular gibi kentleri yağmalamakta, ticaret yolları üzerindeki kervanlara saldırmaktaydılar (EA 318).⁸⁴ Otoritenin ya da yasaların dışında kalmış bir etnik grup olarak Sutular, Hapirular gibi adam kaçırma, soygun ve saldırı gibi birçok suça bulaşmaktaydı. Eski Babil Döneminde, Sutuların, adam kaçırma ve yasa dışı köle ticaretinde aktif olduklarına dair bilgiler, Mari mektuplarından gelmektedir.⁸⁵ Amarna Çağı’ndan sonraya tarihlenen ve Ugarit’te ele geçen bir mektupta (RS 8. 333), Kargamış Kralı, Ugarit Kralı’na Sutuların kaçırdığı bir kişinin serbest bırakılması için 50 şekel gümüşün fidye olarak verildiğinden bahsetmektedir.⁸⁶ Amarna mektuplarında, özellikle Rib-Hadda’nın mektuplarında, Sutuların ismi sadece birkaç yerde geçer. Muhtemelen Hapirularla benzer yasadışı faaliyetlerinden dolayı bu gruplar, çoğu mektupta, Hapiru olarak adlandırılmıştır. Zira EA 169’da Amurruların askeri yapılanmasında bu grupların önemli bir yer tuttuğunu, Amurru liderinin Mısır’da alıkonulduğu dönemde, Sutuların Amurru

⁷⁹ Heltzer 1981, s. 1-10.

⁸⁰ Liverani 2014, s. 112, 223, 398.

⁸¹ Vidal 2010, s. 96; Liverani 2014, s. 432-435.

⁸² Moran 1992, s. 39, 256, 273

⁸³ Vidal 2010, s. 97.

⁸⁴ Moran 1992, s. 349.

⁸⁵ Heltzer 1981, s. 41-46.

⁸⁶ Vidal 2010, s. 101-102.

güçlerini terk etmeye başladığını ve Amurru liderinin oğullarının bu durumdan büyük kaygı duyduklarını öğrenmekteyiz.⁸⁷

III. Amenhotep Döneminde bazı Hapiru ve Sutu grupları, yerel bir Amorit şefi etrafında, bugünkü Trablus Bölgesi'nin doğusunda, Lübnan Dağı'nın eteklerinde örgütlenmeye başlar.⁸⁸ Abdi-Aşirta liderliğindeki Hapirular ve Sutular, İrqata ve Ardata şehirlerini ele geçirdikten sonra bir liman kenti olan Ullaza ve Şigata'ya ilerlerler.⁸⁹ Rib-Hadda'nın III. Amenhotep'e gönderdiği mektupta Abdi-Aşirta ve emrindeki Hapiruların ilerleyişi (EA 75: 24-34) "... güneşim kralın bütün toprakları beni terk etti. İrqata'nın yöneticisi Aduna'ya gelince, Hapiru askerleri onu öldürdü. Abdi-Aşirta'ya bir şey diyecek kimse kalmadı. Bu yüzden onlar toprakları kendileri için alarak ilerliyorlar. Onlar Araşni Kenti'nin yöneticisi Miya'yı aldı. Ardata Kenti ele geçirildi. Ammiya'nın adamları kendi krallarını öldürdü." diye belirtilir.⁹⁰ Biblos'un etkisi altındaki kentlerin Abdi-Aşirta ve Hapiruların eline geçmesi karşısında, Rib-Hadda, hayatından endişe etmeye başlar. Abdi-Aşirta'nın kuzeye doğru ilerleyişinin en önemli sebebi liman kentleri ile kara ticaret yolları arasındaki bağlantıyı sağlayan Nahr el-Kebir Vadisi üzerindeki Sumur'u ele geçirmektir. Sumur'un ele geçirilmiş olması Mısır nezdinde Abdi-Aşirta'nın gücünün onaylanması anlamına da gelmektedir.⁹¹ Abdi-Aşirta, EA 62'de Mısır komiseri Pahamnate'ye yazdığı mektupta, Şehlal Kenti'nin Sumur'a saldırısı karşısında, Sumur'a destek sunduğunu ve Şehlal askerlerinin Sumur Kenti'ni ele geçirmesine engel olduğunu belirtmektedir. "Eğer İrqata'da olmasaydım, eğer huzurlu bir yerde olsaydım, o zaman Şehlal Kenti'nin askerleri Sumur'u ve onun sarayını yakacaklardı" (EA 62: 16-24) sözleri ile Abdi-Aşirta, kentleri ele geçirmesine ve Sumur'a ilerleyişine haklılık kazandırmaya çalışmakta ve muhtemelen Mısır'ın kendisini yerel yönetici olarak tanımasını arzulamaktaydı.⁹² Rib-Hadda'nın mektuplarında, Şehlal'ın Sumur'a saldırısı karşısında, Abdi-Aşirta'nın faaliyetleri hakkında, herhangi bir bilgi yer almamaktadır.⁹³ Rib-Hadda'nın bu bilgiyi gizlemesinin muhtemel nedeni, Abdi-

⁸⁷ Moran 1992, s. 256.

⁸⁸ Altman 1978, s. 100-105; Goren vd. 2003, s. 8; Na'aman 2005, s. 276-277.

⁸⁹ Pryke 2011, s. 415; Bryce 2005, s. 182.

⁹⁰ Moran 1992, s. 145; Rainey 2015, s. 459-461.

⁹¹ Singer 2011, s. 204.

⁹² Morris 2010, s. 425-426; Rainey 2015, s. 423-425.

⁹³ I. Şuppiluliuma'nın I. Suriye Seferi'nden önce, muhtemelen Şehlal, Mitanni'nin vasalı olan Nuhaşşe'nin etki sahası içerisinde yer almaktaydı. Şehlal'ın Sumur'a saldırısı, Rib-Hadda'nın EA 85: 51-55 ve EA 86: 5-22'de belirttiği, Mitanni'nin Abdi-Aşirta yönetimindeki Amurru'ya karşı gerçekleştirdiği ve Sumur'a kadar ulaştığı seferle aynı dönemde gerçekleşmiş olmalıdır. Bkz. Altman 1978, s.105. Rib-Hadda, bir taraftan Mitanni'nin Biblos'a kadar ulaşabileceğinden endişe ederken (EA 85), bir diğer taraftan da Mitanni topraklarını ele geçirdiğini iddia ederek

Aşırtı'nın faaliyetlerinin Mısır'ın nezdinde meşruiyet kazanmasının önüne geçmekti.⁹⁴ Abdi-Aşırtı'nın öncülüğünde Amurruların ilerleyişi Biblos'un güneyine kadar uzandı. Kıyı şehirlerindeki halkın çoğunun ayaklanması sonrasında Ammiya, Şigata, Bitarha ve Batruna şehirleri Amurruların eline geçti. Rib-Hadda, Beyrut, Sidon ve Tire kentlerinden yardım istemek zorunda kaldı. Tire'deki asiler, Tire yöneticisi ile aynı zamanda Rib-Hadda'nın kız kardeşi olan Tire yöneticisinin karısını ve çocuklarını bir isyan sırasında öldürür (EA 89: 20-26).⁹⁵ Kıyı kentleri Beyrut, Sidon ve Arwad, Abdi-Aşırtı'nın Sumur kuşatması sırasında Amurrularla işbirliği yapar. Böylece Rib-Hadda'nın Sumur'a gemilerle erzak yardımında bulunması engellenir. Rib-Hadda, daha önceden ittifak kurduğu kentlerin kendini yalnız bıraktığını "*bütün kardeşler beni terk etti*" sözleriyle belirtir (EA 106: 13-22). Sumur Kenti'ne yönelik Amurru saldırıları nedeniyle, Sumur'daki askeri garnizon dağılır (EA 103: 30-39), Sumur halkının çoğu şehri terk eder ve Mısır komiseri Sumur'da öldürülür (EA 106: 13-29).⁹⁶ Rib-Hadda, mektuplarında, Abdi-Aşırtı'nın Sumur'u ele geçirmesini, Mısır komiseri Pahamnate'nin yokluğunu fırsat bilmesine dayandırsa da aslında Mısır, Abdi-Aşırtı'nın Sumur'daki varlığını avantaja çevirmek düşüncesinde olmalıydı.⁹⁷ Mısır, başlangıçta Abdi-Aşırtı'nın faaliyetlerine bilinçli olarak göz yummuş olmalıdır. Zira Rib-Hadda'nın şikâyet mektuplarının çoğunda, Mısır'ın Abdi-Aşırtı tehlikesine karşı, kendisine askeri yardım konusunda oldukça zayıf davranıldığı ve sözlerinin önemsenmediği belirtilmektedir.⁹⁸ Rib-Hadda, içine düştüğü çaresizliği, "*tuzaga düşmüş bir kuş gibi*" diye tanımlar.⁹⁹ Mısır, muhtemelen kuzeyden gelebilecek Mitanni ve Hitit müdahalelerine karşı bölgede askeri anlamda zayıf olan kentleri, Abdi-Aşırtı'nın kontrolüne bırakarak bir çeşit vekâlet savaşı yürütme düşüncesindeydi. Nitekim Abdi-Aşırtı, III. Amenhotep'e gönderdiği mektupta, Mitanni'ye bağlı bütün krallıkların, Mısıra bağlı toprakları gasp etmeye çalıştığını belirtmekte, "*güneşim kral için Amurru topraklarını koruyorum*" diyerek bağlılığını bildirmektedir (EA 60: 6-19).¹⁰⁰ Bu durum, Mısır açısından iki büyük avantaj sağlamaktaydı. Birincisi Mısır'ın kontrol etmekte güçlendiği asi grupları, Abdi-Aşırtı aracılığıyla kontrol ederek kentlerin ve kara ticaret

Mısır nezdinde meşruiyet kazanmaya çalışan Abdi-Aşırtı'nın yükselişine engel olmak istemektedir (EA 86). Bkz. Rainey 2015, s. 501, 505.

⁹⁴ Altman 1978, s. 103-104.

⁹⁵ Singer 2011, s. 205; Rainey 2015, s. 515.

⁹⁶ Moran 1992, s. 176-179.

⁹⁷ Singer 2011, s. 204.

⁹⁸ Pryke 2011, s. 412-413.

⁹⁹ EA 74: 45-50; EA 78: 13-14; EA 79: 34-38; EA 81: 32-41; EA 105: 6-13; EA 116: 17-24 için bknz. Moran 1992, s. 142-191 ve Rainey 2015, s. 454-619.

¹⁰⁰ Rainey 2015, s. 419.

yollarının güvenliğini sağlamada asilere sorumluluk verme, ikincisi onların askeri kabiliyetlerini kuzeyden gelebilecek Hitit ve Mitanni tehlikesine karşı koz olarak kullanmadır. Mısır, bu dönemde Mitanni ve Hitit ile barışçıl bir diplomasi yürütmektedir.¹⁰¹ Mısır'ın bölgede yürüttüğü vekâlet savaşları, muhtemelen hediyeleşme, siyasi evlilikler ve mektuplaşmalarla biçimlenen diplomatik faaliyetlerle perdeleniyordu.¹⁰² Fakat Mısır komiserinin Sumur'da öldürülmesi, Mısır açısından stratejik öneme sahip kıyı kentlerin asi grupların eline geçmesi, kentler arasındaki çatışmaların büyümesi ve asilerin her an kontrol edilemez bir biçimde yükselişi, Mısır'da kaygıyla karşılanmış olmalıdır. Nitekim Abdi-Aşirta'nın bu yükselişi son anda Mısır müdahalesiyle engellenir.¹⁰³ Ayrıca Rib-Hadda'nın mektuplarında, Abdi-Aşirta'nın Mitanni ile işbirliği yaptığına yönelik bilgiler, Mısır sarayında endişe ile karşılanmış olmalıdır.¹⁰⁴ Rib-Hadda, EA 101'de, Mısırlı görevli Haya'nın, Amurru ittifakları olan Beyrut, Sidon ve Arwad kıyı kentleri ile işbirliği yaptığı, Amurruların etkisi altındaki kentlere, ticari ambargoya engel olduğu ve firavuna manipülatif bilgi sunduğunu belirtmektedir. Rib-Hadda, aynı mektupta, ticari ambargo sonrası, gemilerin Amurrularla işbirliği yapan kıyı kentlerine gitmemesinden dolayı Amurru güçlerinin ekonomik sorunlar yaşadıkları ve Mitanni'ye haraç veremedikleri için Abdi-Aşirta'yı öldürdüklerinden bahseder.¹⁰⁵

Amurruların bilinen ilk kralı Abdi-Aşirta'nın krali bir aileden geldiğine dair her hangi bir veri mevcut değildir. Muhtemelen güneydeki dağlık alanlarda yaşayan göçebe Amurru kabilelerinin birinde etkin bir pozisyonda olan Abdi-Aşirta, parlak zekâsı ve savaştaki yetenekleri nedeniyle Hapiru ve Sutu grupları arasında şefliğe yükselmiş biridir.¹⁰⁶

Abdi-Aşirta'nın, muhtemelen Mısır askerleri tarafından ya da ekonomik nedenlerle oluşan kendi aralarındaki çekişmeden dolayı öldürülmesinden sonra,¹⁰⁷ yağmacı grupların yarattığı politik boşluk kısa sürede, onun oğulları tarafından doldurulmaya başlar. Bu durum kısa süreli rahatlama yaşayan Biblos yöneticisi Rib-Hadda'nın da mektuplarına yansır. Rib-Hadda, Akhenaton'a gönderdiği mektuplarında sık sık Abdi-Aşirta'nın oğulları ve Aziru'nun faaliyetlerini firavuna şikâyet eder.¹⁰⁸ Bu dönemde, I. Şuppiluliuma'nın seferleri

¹⁰¹ Podany 2010, s. 191-264; EA 17-EA 19; EA 41-EA 44 için bkz. Moran 1992, s. 41-117 ve Rainey 2015, s. 135-369.

¹⁰² Zaccagnini 2000; Gestoso-Singer 2003; Pfoh 2016, s. 64.

¹⁰³ Bryce 2005, s. 184; Singer 2011, s. 205-206.

¹⁰⁴ Singer 2011, s. 206.

¹⁰⁵ Moran 1992, s. 174.

¹⁰⁶ Singer 2011, s. 204.

¹⁰⁷ Altman 1977.

¹⁰⁸ Pryke 2011, s. 417-418.

sonrasında, Mitanni Krallığı büyük oranda zayıflamış, Hititler Asi Irmağı'nın doğusunda, Kuzey Suriye üzerinde baskın bir güç olarak ortaya çıkmıştır.¹⁰⁹ Mısır, Hitit ilerleyişi karşısında, başlangıçta bir seçenek olarak Abdi-Ashirta'nın oğlu Aziru yönetimindeki Amurruların savaşçı gücünden faydalanmak istemiş olmalıdır. Fakat doğası gereği, oldukça çabuk ittifak değiştirebilecek potansiyeldeki güçlerin lideri ile anlaşmayı muhtemelen yüz yüze yapmak istemiştir. Bu nedenle Akhenaton, Aziru'ya gönderdiği mektupta, Mısır'a gelmesini, eğer kendi gelemiyorsa oğlunu göndermesini emreder. Aziru'nun Hitit vasalları ile olan dostluğundan duyduğu rahatsızlığı dile getiren Akhenaton, mektubunda, bu şehirlerin onu kendi çıkarları için kullandığını, onu ateşe atmak istediklerini fakat Aziru'nun serveti çok sevdiğini vurgular. Akhenaton, eğer Aziru, firavuna hizmet ederse, ona “*kral senin için ne yapmaz?*” diye sorar. Fakat firavuna hainlik ederse, onun ve tüm akrabalarının firavunun kılıcı ile öldürüleceğini belirtir (EA 162: 1-54).¹¹⁰ Akhenaton'un mektubundan anlaşıldığı kadarıyla, firavun, her an başka güçler tarafından kullanılmaya hazır biri olan Aziru'yu, Suriye ve Filistin'deki çıkarları için kendi kullanmak istemektedir. Firavunun, Aziru'nun kendisinin ya da oğlunun gecikmeden Mısır sarayına gelmesini istemesinin nedeni, her an ittifak değiştirmeye hazır Aziru ya da oğlunu rehin almaktır. Muhtemelen Mısır, bu gücü kontrollü bir şekilde bölgedeki çıkarları için kullanmak istemekteydi. Zira Rib-Hadda'nın şikâyetlerine rağmen, Aziru ve kardeşlerine karşı etkili bir önlem alınmadığı görülmektedir. Aziru ve kardeşlerinin bölgede yarattığı yıkım ve korku nedeniyle çoğu kentler onunla işbirliğine girerken, Rib-Hadda “*dürüst muzdarip*” olarak Mısır'a bağlı kalmaya devam etmiştir. Biblos halkı ve Rib-Hadda'nın ailesi, Rib-Hadda'ya Aziru'nun emrine girmesini söylemesine rağmen, “*dürüst muzdarip*” Mısır'a sadakatinden vazgeçmemiştir (EA 136: 8-15).¹¹¹

Aziru, yaklaşan Hitit saldırılarını da bahane ederek, Mısır sarayına gitmeyi her defasında ertelemiştir.¹¹² Aslında Aziru daha önceden Mısır sarayına gitmiş ve orda rehin tutulmuştur. Aziru'nun oğlunun Akhenaton'a yazdığı mektupta, Aziru'nun oğullarının firavunun hizmetinde olduğunu, babalarının yokluğundan dolayı Sutu savaşçıların kendilerini terk ettiğini, Nuhaşşe yöneticisinin kendilerini “*Mısır'ın altınları için babalarını sattığını*” söylediğini, firavunun topraklarını koruması için gecikmeden babalarının serbest bırakılmasını istediklerini belirtir (EA 169).¹¹³ Aziru, muhtemelen

¹⁰⁹ Bryce 2014, s. 54.

¹¹⁰ Rainey 2015, s. 802-805.

¹¹¹ Moran 2003, s. 312.

¹¹² EA 164: 21-26; EA 165: 18-27, 28-41; EA 166: 21-29; EA 167: 20-24 için bkz. Moran 1992, s. 251-255 ve Rainey 2015, s. 811-827.

¹¹³ Moran 1992, s. 256-257; Rainey 2015, s. 828-829.

yeniden alikonulacağını düşündüğünden dolayı Mısır sarayına gitmeyi her defasında ertelemiş ve bunun için de yaklaşan Hitit saldırısını bahane etmiştir. Asi Irmağı'nın batı kıyısında yer alan Tunip'in Aziru tarafından ele geçirilmiş olması, Amurru sınırlarını, Hitit etkisi altındaki kentlere yakınlaştırmıştır. Nitekim Tunip, bu dönemde Hitit vasalı olan Nuhaşşe'den iki günlük yolculuk mesafesi uzaklığındaydı.¹¹⁴

Aziru'nun ikili politikalarını yansıtan belgeler hem Boğazköy arşivlerinde hem de Amarna mektuplarında açıkça görülebilmektedir. Aziru, firavunun ultimatomu sonrası Mısır ile bağlarını tamamen koparır ve I. Şuppiluliuma'ya bağlılığını bildirir.¹¹⁵ Aziru'nun Hitit ile olan ilişkisi aslında Mısır'a bağlılık yemini ettiği dönemleri de kapsamaktadır. Aziru'nun ikili politikaları ile ilgili Boğazköy arşivlerindeki belgelerde, Qatna, Nuhaşşe, Niya, Kadeş, Halpa, Mukiş, Kargamış kralları henüz Hitit vasalı değilken, Aziru'nun Hititlerin hizmetine girdiği belirtilmektedir (CTH 49.II i 14-19). Aziru'nun Abdi-Aşirta'dan sonra Amurruların liderliğine yükselmesi ile ilgili bilgiler yine CTH 49 i 1-13'den gelmektedir. I. Şuppiluliuma ile Aziru arasındaki anlaşma metninde, Şuppiluliuma, Aziru'yu babasının yerine, kendine tabi bir kral olarak tahta geçirdiğini "*Aziru, benim vasalım olarak, seni babanın tahtına oturttum*" sözleriyle belirtir. Anlaşma metninde Aziru, Hitit sarayına her yıl 300 şekel iyi altını vermekle yükümlü kılınmıştır.¹¹⁶ II. Murşili'nin yıllıklarında, II. Murşili, "*Nuhaşşe ve Kadeş yöneticileri babama düşman olduğu zaman, Aziru babama düşman olmadı.*" (CTH 62.I Öy. 2-4) diye belirtir. Aziru ile I. Şuppiluliuma arasındaki gizli ittifak, II. Murşili'ye ait bir başka belgede (CTH 62.II A i3-6) "*Tuppi-Teşup, senin büyükbaban Aziru, kendini babama sundu. Niya ve Nuhaşşe kralları babama düşman olduğu zaman, Aziru babama düşman değildi*" diye belirtilmektedir.¹¹⁷ Rib-Hadda, Hititlerin kentleri ateşe verdiğini ve bütün toprakları ele geçirdiğini belirttiği mektubunda (EA 126: 51-66), Mısır'dan sevk edilen askerlerin, firavunun tüm altınlarını ve gümüşünü Abdi-Aşirta'nın oğullarına aktardığını, onların da bu altın ve gümüşü Hitit kralına gönderdiğini belirtmektedir.¹¹⁸ Akhenaton'un, Aziru ve kardeşlerini muhtemelen kendi kontrolünde tutmak için gönderdiği altın ve gümüş, Aziru'nun ikili politikaları nedeniyle Hitit sarayına aktarılıyordu.

Hapiru ve Sutu güçlerini komuta eden Amurru krallarının yükselişinde, Mısırlı görevlilerin de büyük rolü bulunmaktadır. Amarna Çağı'nda Mısır

¹¹⁴ Bryce 2014, s. 57.

¹¹⁵ Bryce 2014, s. 59-60.

¹¹⁶ Singer 1990, s. 143-149; Beckman 1996, s. 33.

¹¹⁷ Devecchi 2012, s. 44-45.

¹¹⁸ Moran 1992, s. 205-206; Rainey 2015, s. 658-659.

sarayındaki yozlaşma ve rüşvet, Rib-Hadda'nın mektuplarına da yansımıştır. EA 101'de Mısırlı görevli ya da gezici komiser Haya'nın Amurrulardan rüşvet aldığı belirtilmekte ve hain olarak nitelendirilmektedir.¹¹⁹ Rib-Hadda'nın Akhenaton'a gönderdiği başka bir mektupta (EA 131), bir diğer Mısır komiseri Pahamnate açıkça hainlikle suçlanmakta ve Mısırlı danışman Pewuru'nun öldürülmesi ile Sumur'un yeniden Amurruların eline geçmesinde büyük rolü olduğu bildirilmektedir.¹²⁰

Amurruların yükselişinde şüphesiz ki bir başka etken, kıyı kentleri olan Arwad, Beyrut, Şigata, Ambi ve nihayet Ullaza'nın ele geçirilmiş olması ve buralardaki yöneticilerle yapılan işbirliğidir. Bu kentler, Mısır'ın vasalı olan Biblos ve Sumur'un kuşatılması ve ele geçirilmesinde de Amurrularla işbirliği yapmışlar ve Biblos'un gemilerinin Sumur'a ulaşmasına engel olmuşlardır.¹²¹ Bir ada şehri olan Tire'nin yöneticisi Abi-Milki'nin firavuna yazdığı mektupta, Sidon yöneticisi Zimredda'nın Tire'ye karşı uyguladığı ambargonun ulaştığı boyutlar, “*aħşap yok, su yok, hasır yok, yiyecek yok, ölümler için mezar yok*” diye belirtilmektedir (EA 155: 17-23).¹²² Amarna mektuplarında, Amurrular ile ittifak yapan kıyı kentleri içerisinde Arwad'ın ismi çoğunlukla “*Arwad'ın adamları*”, “*Arwad'ın adamlarının gemileri*” şeklinde geçmektedir.¹²³ Muhtemelen bu dönemde Arwad'ın yöneticisi öldürülmüş ve şehrin kontrolü yağmacı ve korsan grupların eline geçmiştir.¹²⁴

Amurru krallarının gönderdiği mektuplardan da anlaşıldığı kadarıyla Abdi-Aşirta Döneminde güneyde küçük bir dağlık alanda Hapiru ve Sutu askerlerinden oluşan güçlerle birlikte organize olan Amurrular, Ardata ve İrqata kentleri üzerinden hâkimiyet alanını kuzeye doğru genişletmiş ve Asi Vadisi'ne kadar ulaşmışlardır. Aziru Döneminde Tunip muhtemelen başkent işlevine sahiptir.¹²⁵ Amurrular savaş taktiği olarak, şehirleri yağmalamakta, yağma sırasında savaş arabalarını ve askerleri ele geçirip köle olarak Subaru topraklarında satmakta (EA108: 8-19, EA 109: 15-25),¹²⁶ hasat zamanı ürünleri gasp etmekte (EA 91: 32-36),¹²⁷ ele geçirmek istedikleri kentleri zayıf düşürmek için kentlerden adam kaçırmakta ve karşılığında fidye istemekteydiler

¹¹⁹ Altman 1977, s. 9.

¹²⁰ Moran 1992, s. 212-213; Rainey 2015, s. 679-681.

¹²¹ Vidal 2008, s. 6-7.

¹²² Moran 1992, s. 241.

¹²³ EA 98: 13; EA 101: 13; EA 105: 12, 16, 17, 87; EA 149: 59 için bkz. Moran 1992, s.171-236.

¹²⁴ Vidal 2008, s. 8-9.

¹²⁵ Goren vd. 2003, s. 203.

¹²⁶ Rainey 2015, s. 585-589.

¹²⁷ Rainey 2015, s. 525.

(EA 55: 44-52).¹²⁸ Amurru güçleri, Suriye ve Filistin'deki kentleri ele geçirirken, politik nedenlerle Hapiru'ya katılım, sadece kişiler ya da küçük yerleşimler üzerinden değil, büyük kentlerin yöneticileri ile birlikte gerçekleştiği görülmektedir. Rib-Hadda, Mısır firavununa gönderdiği bir mektubunda, eğer Mısır firavunu gerekli önlemleri almazsa, şimdiye kadar Mısır'ın toprakları olan tüm şehirlerin Hapiru ve Abdi-Aşirta'ya katılacağını belirtmektedir (EA 88: 28-34).¹²⁹ Amurruların askeri ve politik anlamda yükselmesinde, şüphesiz ki askeri anlamda zayıf kentlerin, savaşçı kabiliyete sahip yağmacı güçler karşısında çaresiz kalması, en önemli nedenlerden biri olmuştur. Bunun yanı sıra Mısır sarayının büyük güçlere karşı vekâlet savaşı politikasının, bölgede görevlendirdiği memurların ve komutanların rüşvete bulaşması ve çıkar ilişkisi gibi nedenlerle firavuna manipülatif bilgiler taşımalarından dolayı istenilen sonucu vermemesi de Amurruların yükselmesinde etkili olmuştur. Doğası gereği yağmacı gruplardan ve paralı askerlerden oluşan bir politik organizasyonun sadık kalabileceği tek kamp altın, gümüş ve mülktür.

Sonuç

M.Ö. 14. yüzyıla tarihlenen Amarna Çağı'nda Mısır'ın, Hitit ve Mitanni ile yürüttüğü diplomatik faaliyetler, hediyeleşme ve siyasi evlilikler, büyük güçlerin Suriye ve Filistin Bölgesi'ndeki ekonomik ve ticari anlamda çıkarlarının manipülasyonunda oldukça etkili olmasına rağmen, Amarna mektuplarının çoğuna yansıyan kentler arasındaki ittifaklar, çatışmalar ve yağmacı grupların faaliyetleri, büyük güçlerin kendi aralarındaki çıkar çatışmalarını açıkça ortaya koymaktadır. Amarna Çağı'nda, Suriye ve Filistin Bölgesi'ndeki gelişmeler, Mısır ile Hitit ve Mısır ile Mitanni arasında, deyim yerindeyse bir çeşit soğuk savaş politikalarını yansıtmaktadır. Bölgeler arası ticaretle zenginleşen kentlerin ekonomik ve siyasi organizasyonunda, askeri yapılanmanın ve savunma sistemlerinin eksikliği, bu kentleri büyük politik güçlere bağımlı kılmaktaydı. Savunma anlamında zayıf kentler, kendi aralarındaki çatışmalar ya da yerelde herhangi bir isyan veya yağma saldırıları karşısında çaresiz kalmakta, bunun için bölgedeki yağmacı savaşçıların veya göçebe grupların askeri güçlerinden faydalanmakta ve çatışma durumlarında onları geçici olarak kiralamaktaydı. Kendi güçlü ordularını kuramayan küçük politik yapılar, her ne kadar büyük politik güçlere bağımlı olsa da aynı zamanda askeri anlamda yağmacı ve göçebe grupların savaşçı yeteneklerine de büyük oranda ihtiyaç duyuyorlardı. Yağmacı grupların saldırı ve yağmalar

¹²⁸ Rainey 2015, s. 403.

¹²⁹ Rainey 2015, s. 513.

gerçekleştirdiği kentlerde ortaya çıkan kaos, hem büyük politik güçler, hem de rakip ticari kentler için geçici avantaj sağlasa da uzun vadede bumerang etkisi yaratmaktaydı. Paradoksal olarak yağmacı gruplar hem mevcut politik sistemin boşluklarından faydalanıyor, hem de bu politik ve ekonomik sistemin karşısında, kendilerine daha geniş bir hareket alanı buluyorlardı. Bölgesel çatışmalarda, paralı asker olarak yer alan yağmacı ve göçebe gruplar, doğası gereği tek bir politik düzleme angaje olmak yerine, çıkarları doğrultusunda hareket ediyorlardı. Bu gruplar sadece yereldeki küçük kentlerin paralı askerleri olarak değil, büyük güçlerin orduları içerisinde de önemli bir yer tutmaktaydı. Bu nedenle, bu gruplar sadece küçük politik yapılar arasındaki çıkar çatışmalarında değil, daha büyük güçler olan Mısır, Hitit ve Mitanni arasındaki bölgesel çatışmalarda da etkin bir konuma sahip olmuşlardır. Amarna Çağı'nın genel politik atmosferi içerisinde, Mısır ile diğer büyük politik güçler arasındaki barışçıl görünüm, göçebe ve yağmacı grupların bölgeler arası çatışmalardaki rolünü perdelemekte ustaca kullanılmıştır. Mısır, Suriye ve Filistin Bölgesi'nde, gücünü konsolide etmek için kuzeyden gelebilecek Mitanni ve Hitit tehlikesine karşı, yerelde yağmacı ve göçebe grupların, güçlü bir şef olan Abdi-Aşirta etrafında örgütlenip Asi Vadisi boyunca ilerlemesine sessiz kalmış, hatta destek olmuştur. Bu grupların politik anlamda kontrollü bir şekilde güçlenmesine başlangıçta göz yuman Mısır, Abdi-Aşirta yönetimindeki Amurruların kendi kontrolündeki kıyı kentlerine saldırmaya başlaması ve yağmaları karşısında, bu grupların politik anlamda büyümelerinin önüne geçmeye çalışmıştır. Çıkarları gereği çok çabuk siyasi kamp değiştiren Amurru grupları, muhtemelen Mitanni ile de benzer bir çıkar ilişkisi geliştirmiş ve belli bir güce ulaştıkça Mısır'ın kontrolü altındaki kıyı kentlerini ele geçirmeye çalışmıştır. Zira Rib-Hadda'nın mektubunda (EA 101: 1-10),¹³⁰ Abdi-Aşirta'nın Mitanni'ye de vergi verdiğini ve Mısır'ın, Abdi-Aşirta'nın eline geçen kentlere ticari ambargo uygulaması ile Abdi-Aşirta yönetimindeki Amurruların ekonomik anlamda sıkıntıya girdiğini, Mitanni'ye ödenmesi gereken tribütün ödenmediğini ve bu durumun Abdi-Aşirta'nın öldürülmesinde etkili olduğunu biliyoruz. Mısır, başlangıçta Mitanni'ye karşı vekalet savaşı yöntemiyle bölgedeki gücünü konsolide etmeye çalışmıştır. Aslında Mısır'ın, çok çabuk ittifak değiştiren ve üçlü politikaları ustaca yürüten Amurru şefi Abdi-Aşirta'nın güçlenmesine bilerek göz yumması ve hatta desteklemesi, onun bölgedeki çıkarları açısından ölümcül bir karar olmuştur. Zira Amurrular önderliğindeki yağmacı gruplar karşısında, Mısır'a bağlı kentler ve yöneticiler “*tuzaga düşmüş bir kuş gibi*” yağma saldırılarının ve isyanların hedefi durumunda kalmışlardır. I. Şuppiluliuma'nın I. Suriye Seferi sonrasında, Mitanni'nin Suriye üzerindeki gücünün kırılması ve Mısır'ın

¹³⁰ Moran 1992, s. 174.

vekâlet savaşı politikasının kendi aleyhine dönmesi, Suriye ve Filistin kentleri arasında çatışmaların yoğunlaşmasına ve özellikle kırsaldaki nüfusun kentlere akmasına ya da yağmacı gruplara katılmalarına neden olmuştur. Abdi-Aşirta'nın ölümünden sonra Amurrular, Abdi Aşirta'nın oğulları etrafında kentlere yağma saldırılarına devam etmiş, muhtemelen Hititlerin desteği ile Abdi-Aşirta'nın oğlu Aziru, Amurru tahtına geçmiş ve babasının yürüttüğü ikiyüzlü politikayı Mısır ve Hititlerle olan ilişkisinde devam ettirmiştir. Zira Akhenaton'un Aziru'ya söylediği “*sen serveti çok seversin*” sözü yağmacı grupların ve paralı askerlerin sadık kalabileceği tek kampın ne olabileceğini göstermesi bakımından oldukça önemlidir.

KAYNAKLAR

- Adalı 2011 Selim F. Adalı, *The Scourge of God: The Umman-manda and Its Significance in the First Millennium BC*. Helsinki: The Neo-Assyrian Text Corpus Project, Helsinki.
- Adalı ve Taş 2014 Selim F. Adalı, İlknur Taş, “The Umman-manda in the Hittite Texts”, P. Taracha ve M. Kapeluš (eds.) *Proceedings of the Eight International Congress of Hittitology*. 5-9 September 2011, Warsaw, s. 3-19.
- Altman 1977 Amnon Altman, “The Fate of Abdi-Ashirta”, *Ugarit Forschungen* 9, s. 1-11.
- Altman 1978 Amnon Altman, “Some Controversial Toponyms from the Amurru Region in the Amarna Archive”, *Zeitschrift des Deutschen Palästina-Vereins (1953-)* 94 (2), s. 99-107.
- Altman 1988 Amnon Altman, “Trade Between the Aegean and the Levant in the Late Bronze Age: Some Neglected Questions”, M. Heltzer ve E. Lipiński (eds.) *Society and Economy in the Eastern Mediterranean (c.1500-1000 B.C.)*. Proceedings of the International Symposium held at the University of Haifa from the 28th of April to 2nd of May 1985, Uitgeverij Peeters, Leuven, s. 229-237.
- Altman 2003 Amnon Altman, “The Mittanian Raid on Amurru (EA 85:51-55) Reconsidered”, *Altorientalische Forschungen* 30, s. 345-371.
- Artzi 1968 Pinhas Artzi, “Some Unrecognized Syrian Amarna Letters”, *Journal of Near Eastern Studies* 27 (3), s. 163-171.
- Beckman 1992 Gary Beckman, “Hittite Administration in Syria in the Light of the Texts from Hattuša, Ugarit and Emar”, M. W. Chavalas ve J. L. Hayes (eds.) *New Horizons in the Study of Ancient Syria*, Undena Publications, Malibu, CA, s. 41-49.
- Beckman 1995 Gary Beckman, “Hittite Provincial Administration in Anatolia and Syria: the View from Maşat and Emar”, O. Carruba, M. Giorgieri, C. Mora (eds.) *Atti del II Congresso Internazionale di Hittitologia*. *Studia Mediterranea* 9, Pavia, s. 19-37.
- Beckman 1996 Gary Beckman, *Hittite Diplomatic Texts*. H. A. Hoffner, Jr. (ed.) Scholar Press, Atlanta, Georgia.
- Bryce 1989 Trevor R. Bryce, “Some Observations on the Chronology of Šuppiluliuma’s Reign”, *Anatolian Studies* 39, s. 19-30.
- Bryce 2003 Trevor R. Bryce, *Letters of the Great Kings of the Ancient Near East: The Royal Correspondence of the Late Bronze Age*. Routledge, London.

Amarna Çağı'nda Bölgesel Çatışmalar, Paralı Askerler ve Vekâlet Savaşları

- Bryce 2005 Trevor R. Bryce, *The Kingdom of the Hittites*. Oxford University Press, Oxford.
- Bryce 2014 Trevor R. Bryce, *Ancient Syria: A Three Thousand Year History*. Oxford University Press, Oxford.
- Campbell 1960 Edward F. Campbell, "The Amarna Letters and the Amarna Period", *The Biblical Archaeologist* 23 (1), s. 1-22.
- Cordani 2013 Violetta Cordani, "Suppiluliuma in Syria After the First Syrian War: The (Non-) Evidence of the Amarna Letters", S. de Martino ve J. L. Miller (eds.) *New Results and New Questions on the Reign of Suppiluliuma I*. LoGisma, Florence.
- CTH E. Laroche, *Catalogue des textes hittites* (Paris, 1971).
- Devecchi 2012 Elena Devecchi, "Aziru, Servant of Three Masters?", *Altorientalische Forschungen* 39 (1), s. 38-48.
- Dönmez 2013 Sevgi Dönmez, *Hitit Döneminde Anadolu'da Değişim Aracı Olarak Kullanılan Madenler*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Dönmez 2014 Sevgi Dönmez, "Hititler Döneminde Askeri ve Siyasi Faaliyetlere Bağlı Metal Dolaşımı", *History Studies* 6 (1), s. 61-79.
- EA *Die El-Amarna-Tafeln*, vols. I-II, J. A. Knudtzon. Leipzig, 1915.
- Feldman 2006 Marian H. Feldman, *Diplomacy by Design: Luxury Arts and an "International Style" in the Ancient Near East, 1400-1200 BCE*. University of Chicago Press, Chicago, London.
- Fleming 2012 Daniel F. Fleming, "People without Town: The 'apiru in the Amarna Evidence", R. Hasselbach ve N. Pat-El (eds.) *Language and Natures: Papers Presented to John Huehnergard on the Occasion of his 60th Birthday*. Studies in Ancient Oriental Civilization 67, Chicago, s. 39-49.
- Genz 2006 Hermann Genz, "Geç Tunç Çağı'nda Levant Bölgesi'nde Zanaat ve Ticaret", Ü. Yalçın, C. Pulak ve R. Slotta (eds.) *Uluburun Gemisi: 3000 Yıl Önce Dünya Ticareti*. Bochum, s. 375-382.
- Gestoso-Singer 2003 Graciela N. Gestoso Singer, "The Term "Love" in the Amarna Letters", *The Bulletin of the Australian Centre for Egyptology* 14, s. 81-83.
- Gestoso-Singer 2016 Graciela N. Gestoso Singer, "Amber Exchange in the Late Bronze Age in Cross-cultural Perspective", *Aula Orientalis* 34 (2), s. 251-264.
- Gestoso-Singer 2017 Graciela N. Gestoso Singer, "Fortunes and Misfortunes of Messengers and Merchants in the Amarna Letters", O. Drewnowska ve M. Sandowicz (eds.) *Fortunes and*

- Misfortunes in the Ancient Near East*. Proceedings of the 60th Rencontre Assyriologique Internationale ar Warsaw 21-25 July 2014, Eisenbrauns, Indiana, s. 143-164.
- Gonen 1984 Rivka Gonen, "Urban Canaan in the Late Bronze Period", *Bulletin of the American Schools of Oriental Research* 253, s. 61-73.
- Goren vd. 2002 Yuval Goren, Israel Finkelstein ve Nadav Na'aman, "Petrographic Investigation of the Amarna Tablets", *Near Eastern Archaeology* 65 (3), s. 196-205.
- Goren vd. 2003 Yuval Goren, Israel Finkelstein ve Nadav Na'aman, "The Expansion of the Kingdom of Amurru According to the Petrographic Investigation of the Amarna Tablets", *Bulletin of the American Schools of Oriental Research* 329, s. 1-11.
- Greenberg 1955 Moshe Greenberg, *The Hab/piru*. American Oriental Society 39, New Haven.
- Greenstein ve Marcus 1976 Edward L. Greenstein ve David Marcus, "The Akkadian Inscription of Idrimi", *Journal of Ancient Near Eastern Society* 8, s. 59-96.
- Heltzer 1976 Michael Heltzer, *The Rural Community in Ancient Ugarit*. Dr. Ludwig Reichert Verlag, Wiesbaden.
- Heltzer 1977 Michael Heltzer, "Metal Trade of Ugarit and the Problem of Transportation of Commercial Goods", *Iraq* 39 (2), s. 203-211.
- Heltzer 1981 Michael Heltzer, *The Suteans*. Istituto Universitario Orientale Seminario Di Studi Asiatici, Series Minor XIII, Naples.
- Heltzer 1999 Michael Heltzer, "The Economy of Ugarit", W. G. E. Watson ve N. Wyatt (eds.) *Handbook of Ugaritic Studies*. Brill, Leiden, Boston, Köln, s. 423-454.
- Izre'el 1995 Shlomo Izre'el, "The Amarna Letters from Canaan", J. M. Sasson, J. Baines, G. Beckman ve K. S. Rubinson (eds.) *Civilizations of the Ancient Near East*. Vol. 4, Charles Scribner's Sons, New York, s. 2411-2419.
- Kinal 1943 Firuzan Kinal, "Amarna Çağında Mısır'ın Önasya Münasebetleri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi* 2 (1), s. 99-106.
- Kinal 1967 Firuzan Kinal, "Yamhad Krallığı", *Tarih Araştırmaları Dergisi* V (8-9), s. 193-212.
- Kitchen 1962 Kenneth Anderson Kitchen, *Suppiluliuma and the Amarna Pharaohs: A Study in Relative Chronology*. Liverpool University Press, Liverpool.
- Klengel 1969 Horst Klengel, *Geschichte Syriens im 2. Jahrtausend v.u.Z Teil 2 – Mittel- und Südsyrien*. Akademie-Verlag, Berlin

Amarna Çağı'nda Bölgesel Çatışmalar, Paralı Askerler ve Vekâlet Savaşları

- Knapp 1986 Arthur Bernard Knapp, *Copper Production and Divine Protection: Archaeology, Ideology and Social Complexity on Bronze Age Cyprus*. Studies in Mediterranean Archaeology Pocket-book 42, Paul Åströms Förlag, Göteborg.
- Liverani 2001 Mario Liverani, *International Relations in the Ancient Near East, 1600-1100 BC*. Palgrave, New York.
- Liverani 2014 Mario Liverani, *The Ancient Near East: History, Society and Economy*. Trans. S. Tabatabai, Routledge, New York.
- Malamat 1983 Abraham Malamat, "Silver, Gold, and Precious Stones from Hazor' in a New Mari Document", *The Biblical Archaeologist* 46 (3), s. 169-174.
- Matthäus 2006 Hartmut Matthäus, "Geç Tunç Çağı'nda Akdeniz'de Kültürler Arası İlişkiler, Ticaret ve Deniz Seferleri", Ü. Yalçın, C. Pulak ve R. Slotta (eds.) *Uluburun Gemisi: 3000 Yıl Önce Dünya Ticareti*. Bochum, s. 335-368.
- Moran 1992 William L. Moran, *The Amarna Letters*. The Johns Hopkins University Press, Baltimore, London.
- Moran 2003 William L. Moran, *Amarna Studies: Collected Writings*. J. Huehnergard ve Shlomo Izre'el (eds.) Eisenbrauns, Winona Lake.
- Morris 2010 Ellen F. Morris, "Opportunism in Contested Lands, B.C. and A.D. Or How Abdi-Ashirta, Aziru, and Padsha Khan Zadran Got Away with Murder", Z. Hawass ve J Houser Wegner (eds.) *Studies in Honor of David Silverman*. Vol. 1, Supreme Council of Antiquities Press, Cairo, s. 413-438.
- Mynářová 2005 Jana Mynářová, "A Comment on the Opening Passages of the Amarna Letters – Its Structure and Its Adress", *Archiv Orientální* 73, s. 397-406.
- Mynářová 2012a Jana Mynářová, "From the mountain or from the kiln? Lapis Lazuli in the Amarna Letters", G. del Olmo Lete, J. Vidal ve N. Wyatt (eds.) *The Perfumes of Seven Tamarisks*, Ugarit-Verlag, Münster.
- Mynářová 2012b Jana Mynářová, "The Representatives of Power in the Amarna Letters", G. Wilhelm (ed.) *Organization, Representation, and Symbols of Power in the Ancient Near East*. Proceedings of the 54th Rencontre Assyriologique Internationale, Eisenbrauns, Winona Lake, s. 551-558.
- Mynářová 2014 Jana Mynářová, "Egyptian State Correspondence of the New Kingdom: The Letters of the Levantine Client Kings in the Amarna Correspondence and Contemporary Evidence", K. Radner (ed.) *State Correspondence in the Ancient World: From New Kingdom Egypt to the Roman Empire*. Oxford University Press, Oxford, New York, s. 10-31.

- Na'aman 1981 Nadav Na'aman, "Economic Aspects of the Egyptian Occupation of Canaan", *Israel Exploration Journal* 31 (3/4), s. 172-185.
- Na'aman 2005 Nadav Na'aman, *Canaan in the Second Millennium B.C.E. Collected Essays*. Vol. 2, Eisenbrauns, Winona Lake.
- Pfoh 2016 Emanuel Pfoh, *Syria – Palestine in the Late Bronze Age: An anthropology of politics and power*. Routledge, London and New York.
- Podany 2010 Amanda H. Podany, *Brotherhood of Kings: How International Relations Shaped the Ancient Near East*. Oxford University Press, Oxford, New York.
- Postgate 1981 J. Nicholas Postgate, "Nomads and Sedentaries in the Middle Assyrian Sources", J. S. Castillo (ed.), *Nomads and Sedentary Peoples*. XXX International Congress of Human Sciences in Asia and North Africa, Colegio de Mexico, s. 47-56.
- Pryke 2011 Louise M. Pryke, "The Many Complaints to Pharaoh of Rib-Addi of Byblos", *Journal of American Oriental Society* 131 (3), s. 411-422.
- Pryke 2015 Louise M. Pryke, "Trade Routes and Fierced Disputes the Disruption of Trade Routes in the Amarna Letters", *ARAM* 27 (1-2), s. 39-53.
- Rainey 2003 Anson F. Rainey, "Some Amarna Collations", *Eretz-Israel* 27, s. 192-202.
- Rainey 2008 Anson F. Rainey, "Shasu or Habiru: Who Were the Early Israelites?", *Biblical Archaeological Review* 34 (6), s. 51-55.
- Rainey 2015 Anson F. Rainey, *The El-Amarna Correspondence: A New Edition of the Cuneiform Letters from the Site of El-Amarna based on Collations of All Extant Tablets*. W. M. Schniedewind (ed.). Brill, Leiden – Boston.
- Ringheim 2018 Hannah L. Ringheim, *Mercenaries in the Eastern Mediterranean from the Late Bronze Age to the Iron Age*. Doctoral Dissertation, St. Cross College University of Oxford, Oxford.
- RS *Text from Ras Shamra/Ugarit*.
- Singer 1990 Itamar Singer, "Aziru's apostasy and the historical setting of the General's letter", S. Izre'el ve I. Singer (eds.) *The General's Letter from Ugarit. A Linguistic and Historical Reevaluation of RS 20.33 (Ugaritica V, No.20)*. Tel Aviv University, The Chaim Rosenberg School of Jewish Studies, Tel Aviv, s. 113-183.
- Singer 2011 Itamar Singer, *The Calm Before the Storm. Selected Writings of Itamar Singer on the Late Bronze Age in Anatolia and the Levant*. Society of Biblical Literature, Atlanta.

- Spalinger 2005 Anthony J. Spalinger, *War in Ancient Egypt – The New Kingdom*. Blackwell Publishing, Oxford.
- Waterhouse 2001 S. Douglas Waterhouse, “Who are the Habiru of the Amarna Letters?”, *Journal of the Adventist Theological Society* 12 (1), s. 31-42.
- Van De Mieroop 2007 Marc Van De Mieroop, *The Eastern Mediterranean in the Age of Ramesses II*. Blackwell Publishing, Oxford.
- Vidal 2008 Jordi Vidal, “The Men of Arwad, Mercenaries of the Sea”, *Bibliotheca Orientalis* 65 (1/2), s. 6-16.
- Vidal 2010 Jordi Vidal, “Sutean Warfare in the Amarna Letters”, J. Vidal (ed.) *Studies on War in the Ancient Near East: Collected Essays on Military History*. Ugarit-Verlag, Münster, s. 95-103.
- Zaccagnini 2000 Carlo Zaccagnini, “The Interdependence of the Great Powers”, R. Cohen ve R. Westbrook (eds.) *Amarna Diplomacy: The Beginning of International Relations*. The John Hopkins University Press, Baltimore, London, s. 141-153.

SUMMARY

The socio-political environment in Syria and Palestine in the 14th century BC has been shaped by particular military, political, economic and social dynamics. The commercial and political centres located on the shores and in the hinterlands of Syria and Palestine were caught between Egypt, the Hittites and Mitanni, each aiming to control the region and the trade routes. Trajectory changes in alliances or dependencies of the small political structures in the Syria and Palestine region reflected the political climate.

Land and sea trade routes were both of great importance to the seaports, centres for sea trade, for the circulation of much needed goods. The capture and protection of the Levantine corridor was thus crucial for interregional politics. The corridor was a complicated buffer zone between great powers. It was considered a great military and political success to control the cities on the Levantine corridor.

Egypt, in the Amarna Age apparently ignored the defence capabilities of cities in Syria and Palestine. These cities weakened. This may reflect a deliberate Egyptian policy probably aiming to make them vassals easier to control and less likely to rebel. Amarna letters mention often requests by cities in Syria and Palestine to Egypt for items seeking to better protect the cities vulnerable to pillager groups. However, Egypt's policy involved a type of imperial control via military dependency whereby the cities remained extremely incapable of protecting the villages in their domains. The lack of security and/or the allure of the cities prospering with trade resulted in the abandonment of villages and migrations to the cities on the shores. The cities and villages were under pressure from pillager groups as well as the courts of the great powers.

Regional conflicts prevailed in Syria and Palestine. Some were occasionally intense, most were often low-intensity regional conflicts. Groups operating outside the economic and political order survived. The economic model by which to understand them revolved mostly around plunder and forms of nomadism during the Amarna Age. Plundering groups, while utilizing the advantages of mountain and forest geography, were very hard to stop and could flee from the scene of action. Military tracking was difficult also because of the low degree of security available. Cities prospered economically and politically due to interregional trade whereas the lack of military structure and defensive measures made these cities dependent on great powers. The cities which were weak in terms of defence and helpless against any type of conflict against another city, a rebellion or an outside group. The military force of nomads were therefore utilized in conflict situations. Small polities could not form armies. Despite being dependent on great powers, they also highly needed the fighting talents of plunderer and vagabond groups. Paradoxically, plundering groups, while making the best of the gaps in current political system, expanded their area of influence against this political and economic system. In regional conflicts, mercenaries from plundering and vagabond groups were moving in line with their interests without engaging the interests of the cities or great powers. These groups were became mercenaries not only for local small cities but also for partook in great power armies. These groups therefore had a significant presence in regional conflicts not only between small polities but also great powers like Egypt, Hittite and Mitanni. In the Amarna Age, the prominent plundering groups were the Suteans and the Hapiru. In the general political atmosphere of Amarna Age, diplomatic correspondence and other mechanisms pretended the existence of a stable and peaceful Syria and Palestine shared between Egypt and other powers while ignoring the role of vagabond and pillaging groups in interregional conflicts.

In order to consolidate its force in Syria and Palestine against Mitanni or the Hittites from north, Egypt supported Abdi-Ashirta of Amurru, a powerful chief of local pillager and vagabond groups in Palestine, and stayed silent against their march through the Asi Valley. Their power grew and the Amorites under Abdi-Ashirta began to attack and plunder the shore cities controlled by Egypt.

The Amorites of Amurru changed political camps according to a change in their interests. They probably had a relationship based on mutual interest with Mitanni and tried to capture the shore cities controlled by Egypt when they have reached enough capabilities. In the face of the pillager groups led by the kingdom of Amurru, Egypt's vassal cities and rulers were exposed "*like a bird in a trap*" against pillaging attacks and riots. After the Suppiluliuma I's First Syria Campaign, the conflicts between Syrian and Palestinian cities intensified. Mitanni started proxy wars in Syria. Egypt's proxy war efforts were turned against itself. After Abdi-Ashirta's death, the Amorites, assembled around Ashirta's sons, continued plundering the cities. The Hittites backed up Aziru, the son of Abdi-Ashirta. Aziru had ascended to the throne and continued his father's two-sided vis-à-vis Egypt and Hittite. The Hittites did not directly fight Egypt but adopted their adversary's policies and made Aziru, the leader of their proxy war in the region, motivating him with the acquisition of wealth.